

فراقتصاد

ظهور اربابان ابری

نگاهی به کتاب سرمایه‌داری مُرد، قاتل: فئودالیسم فناوریانه

سمیرا دردشتی | روزنامه‌نگار

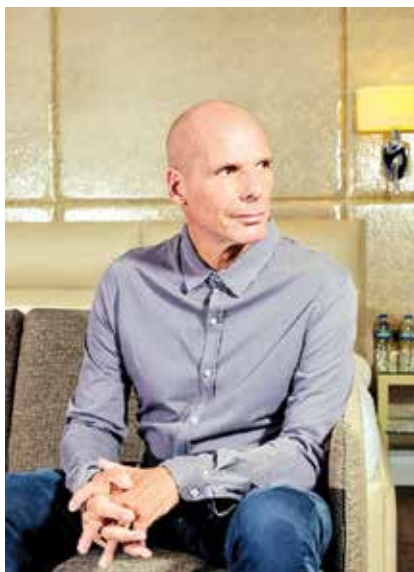
«وارد آمازون که می‌شوید، از سرمایه‌داری خارج شده‌اید. علی‌رغم تمام خرید و فروش‌هایی که در آنجا اتفاق می‌افتد، شما وارد قلمرویی شده‌اید که نمی‌توان آن را حتی یک بازار دیجیتال هم دانست.» این جمله پرتکرار یانیس واروفاکیس، نویسنده کتاب «سرمایه‌داری مُرد، قاتل: فئودالیسم فناوریانه» است؛ کتابی که در ایران نیز توسط زهرا عبدالمحمدی ترجمه شده و انتشارات روزنه آن را منتشر کرده است.

رانت‌های ابری

یانیس واروفاکیس اقتصاددان و وزیر پیشین دارایی یونان، در کتاب «سرمایه‌داری مُرد» تحلیلی جسورانه از تحولات اقتصادی و اجتماعی معاصر ارائه می‌دهد. واروفاکیس در این اثر، به بهره‌گیری از تجربیات شخصی و تحلیل‌های اقتصادی، به بررسی ظهور نظامی جدید می‌پردازد که آن را «فئودالیسم فناوریانه» می‌نامد. در مقدمه کتاب، واروفاکیس با اشاره به خاطرات دوران کودکی و تأثیر پدرش بر شکل‌گیری دیدگاه‌های اقتصادی‌اش، زمینه‌ای انسانی و شخصی برای تحلیل‌های خود فراهم می‌کند. او در این بخش، به سؤالات بنیادینی مانند «چرا در جهان نابرابری‌های گسترده‌ای وجود دارد؟» می‌پردازد و تلاش می‌کند تا پاسخی برای این پرسش‌ها ارائه دهد. نویسنده معتقد است این بحران‌ها همراه با خصوصی‌سازی اینترنت و گسترش پلتفرم‌های دیجیتال منجر به ظهور نظامی جدید شده‌اند که در آن، بازارهای سنتی و سودهای حاصل از تولید جای خود را «رانت‌های ابری» می‌دهند. واروفاکیس در این کتاب، مفهومی را معرفی می‌کند با عنوان «سرمایه‌داری» که به واسطه آن، شرکت‌های بزرگ فناوری مانند آمازون، اپل و گوگل، به عنوان «اربابان» جدید، بر فعالیت‌های اقتصادی و اجتماعی کنترل کامل دارند. او استدلال می‌کند که این شرکت‌ها، با بهره‌گیری از داده‌های کاربران و الگوریتم‌های پیشرفته، نه تنها بر بازارها، بلکه بر رفتارها و تصمیمات فردی نیز تأثیر می‌گذارند.

انزوای الگوریتمی

او در جایی با مثال روشن‌تری ایده خود را این گونه برای مخاطبان کتاب تشریح می‌کند: «این صحنه را تصور کنید، انگار مستقیماً از یک داستان علمی-تخیلی بیرون آمده است: شما به شهری پرجمعیت وارد می‌شوید که مردم در آنجا مشغول خرید و فروش گجت‌ها، لباس‌ها، کفش‌ها، کتاب‌ها، آهنگ‌ها، بازی‌ها و فیلم‌ها هستند. در نگاه اول همه چیز عادی به نظر می‌رسد اما کم‌کم متوجه چیز عجیبی می‌شوید. می‌فهمید که تمام مغازه‌ها (در واقع هر ساختمانی) متعلق به شخصی به نام «جف» است. شاید او صاحب کارخانه‌هایی که کالاهای فروخته شده در مغازه‌هایش را تولید می‌کنند، نباشد اما الگوریتمی دارد که

از هر فروش سهم می‌برد و تصمیم می‌گیرد چه چیزی قابل فروش است و چه چیزی نیست. در واقع، در این شهر عجیب، هر چیزی که می‌بینید (و نمی‌بینید) توسط الگوریتم جف تنظیم می‌شود. من و شما ممکن است کنار هم راه برویم و به یک جهت نگاه کنیم، اما منظره‌ای که الگوریتم به هر کدام از ما نشان می‌دهد کاملاً سفارشی و بر

سرمایه‌داری مُرد، قاتل: فئودالیسم فناوریانه

- نویسنده: یانیس واروفاکیس
- مترجم: زهرا عبدالمحمدی
- انتشارات: روزنه
- تعداد صفحه: ۲۷۶ صفحه
- قیمت: ۳۴۵ هزار تومان

اساس اولویت‌های جف طراحی شده است. هرکسی که در آمازون حرکت می‌کند بجز جف در انزوایی الگوریتمی سیر می‌کند.»

یکی از نکات برجسته کتاب، تحلیل واروفاکیس از نقش کاربران در این نظام جدید است. او معتقد است که کاربران، با استفاده از دستگاه‌های متصل به فضای ابری، به‌طور ناخواسته به «رعایای ابری» تبدیل شده‌اند که با ارائه داده‌ها و تعاملات خود، به افزایش ثروت و قدرت اربابان دیجیتال کمک می‌کنند. در پایان کتاب، واروفاکیس پیشنهادهایی برای مقابله با این نظام جدید ارائه می‌دهد، از جمله ایجاد ساختارهای جدید برای دموکراسی‌های دیجیتال، مبارزه با نابرابری‌های اقتصادی و بازتعریف نقش فناوری در جامعه. او تأکید می‌کند که برای حفظ استقلال و آزادی انسان‌ها در دنیای دیجیتال، باید به دنبال راهکارهایی نوین و مؤثر بود. کتاب «سرمایه‌داری مُرد» اثری است که با تحلیل‌های دقیق و نثر روان، خوانندگان را به تفکر عمیق درباره تحولات اقتصادی و اجتماعی معاصر دعوت می‌کند. واروفاکیس با بهره‌گیری از تجربیات شخصی و دانش اقتصادی خود، تصویری روشن از چالش‌های پیش‌روی جوامع بشری در عصر دیجیتال ارائه می‌دهد.

دشمن دموکراسی، آزادی و عدالت

واروفاکیس در این کتاب بر پیامدهای سیاسی و اجتماعی فئودالیسم فناوریانه تمرکز می‌کند و نشان می‌دهد که چگونه سلطه شرکت‌های بزرگ فناوری بر زیرساخت‌های دیجیتال نه‌فقط ساختارهای اقتصادی، بلکه بنیان‌های دموکراسی لیبرال را نیز تهدید می‌کند. او معتقد است که با انتقال قدرت از نهادهای دموکراتیک به پلتفرم‌های خصوصی، مرز میان حوزه عمومی و خصوصی به‌کلی از بین رفته است. این وضعیت موجب شده است که تصمیم‌گیری‌های کلان، مانند تعیین الگوریتم‌هایی که بر دیده‌شدن محتوا، جریان اطلاعات یا حتی انتخاب‌های سیاسی افراد تأثیر می‌گذارند، از کنترل عمومی خارج شوند.

واروفاکیس هشدار می‌دهد که در این نظام، مفهوم سنتی آزادی فردی یعنی آنچه مبتنی بر استقلال از سلطه و توانایی انتخاب آگاهانه است، به‌شدت تضعیف شده است. کاربران، اگرچه در ظاهر آزاد هستند اما در عمل تحت نظارت مستمر الگوریتمی قرار دارند. داده‌های آنها بدون رضایت آگاهانه استخراج می‌شود و در چرخه‌ای قرار می‌گیرد که هیچ‌گونه شفافیتی درباره آن وجود ندارد. در چنین ساختاری آزادی به «توهم انتخاب» تقلیل یافته و مشارکت در پلتفرم‌ها به جای اختیار به ضرورتی برای بقا در دنیای دیجیتال بدل شده است. نویسنده پیشنهاد می‌کند برای بازتعریف دموکراسی، آزادی و عدالت در عصر دیجیتال، باید نوعی بازملی‌سازی یا دست‌کم دموکراتیزه کردن زیرساخت‌های دیجیتال صورت گیرد. به باور او بدون حاکمیت عمومی بر داده‌ها و الگوریتم‌ها، مفاهیمی چون «آزادی» و «عدالت» صرفاً واژه‌هایی پوچ خواهند بود که در خدمت تثبیت نظم جدید دیجیتال فئودالی قرار گرفته‌اند.